

Zgodovina Istrskih premogovnikov (Istarski ugljenokopi Raša-Labin)

Rudarska dejavnost se v Istri pri Labinu začne v času vladavine Beneške republike. Prvo koncesijo za izkoriščanje premoga je dobil l. 1626 g. Filippo Varenzi in sicer za rudnike minerala in smole-pegola nera-kakor so tedaj imenovali črni premog. Leta 1659 je dobil koncesijo labinski notar Lodovico Dragogna, kasneje pa še drugi. Resnično pravo izkoriščanje premoga se prične l. 1785, ko je tovarna sladkorja na Reki postala prvi stalni kupec premoga iz območja Krapna.

Leta 1797 pridejo premogovna nahajališča v last Napoleona, nato za krajši čas v last Avstrije, pa spet v Napoleonovo last. Iz Napoleonovih časov sta ohranjena dva dekreta-odločbi, iz l. 1807 in 1808, kot dokaz pričetka intenzivnega rudarjenja na teh prostorih.

Ko leta 1835 postane solastnik rudnika dunajski bankir Rotschild se pričnejo resnejša raziskovalna dela, ter izkop premoga v Krapnu in Vinežu. Leta 1881 prevzame rudnike Trboveljska premogokopna družba -t.k.g.-, ki prične pravi razvoj rudnikov, ter gradnjo pristopne železniške proge.

Koncem 19. stoletja so rudniki Krapan, Vinež in Strmac že modernizirani, uporablja se stroje na komprimiran zrak, el. pogon itd. Rudniki zaposlujejo 750 delavcev, ter proizvajajo cca. 90 tisoč ton premoga letno, ki se natovarja tudi na ladje v Luki Bršica.

Pred 1. svetovno vojno prične Avstroogrška velika vlaganja v rudnike zaradi potreb vojske, katera nato nadaljuje Italija, ki ji rudniki pripadejo po porazu in razpadu Avstrogrške.

V letih 1936-1940 se beleži največji napredek v rudnikih, gradi se novi Labin in naselje Raša, Luka Bršica in cementarna Koromačno. Leta 1942 je dosežena rekordna proizvodnja 1.158.000 ton premoga ob 10.470 zaposlenih delavcih.

Po 2. svetovni vojni rudnik zopet pridobiva na pomenu, toda zaradi nepravilnega odkopavanja, težkih montangeoloških pogojev, ter nizke stopnje strokovnosti delavcev prihaja do pogostih, celo katastrofalnih rudarskih nesreč.

V 70 letih 20. stoletja pride do krize plasmana premoga, proizvodnja se razpolovi na cca. 400.000 ton, ter še usiha, zato je rudnik pred zaprtjem. Rudnik reši gradnja nove TE Plomin s 125 MW ob letni porabi 250 tisoč ton premoga.

Leta 1971 je v RH sprejet zakon o zamenjavi premoga z drugimi gorivi in rudnik je zopet v krizi, iz katere ga reši svetovna energetska kriza, zato proizvodnja v rudnikih zopet oživlja, odpirajo se nove jame-obrati, t.j. Ripenda, Koromačno in Tupljak. Rudnik Tupljak je ob zvokih siren svečano pričel z delom v l. 1983, t.j. 2 marca, ki je tudi uradni dan rudarjev v R.H. Predvidena je tudi izgradnja novega vpadnika Koromačno z namenom gradnje jame Koromačno pod morskovo površino, toda vpadnik zalije voda. Sledi zmanjšanje proizvodnje v jami Ripenda zaradi težkih odkopnih pogojev, zato rudnik prideluje vse večje izgube.

Leta 1987 pričnejo rudarji z 33 dnevno stavko, ki dokončno zapečati usodo rudnika, tako da se takoj zapirajo jame Labin in Ripenda, ter ohrani le jama Tupljak, kamor se preseli vsa proizvodnja in uprava.

Ker kmalu ugotovijo premogovne zaloge le 7. mio ton, ter prevelika vsebnost žvepla v premogu, elektroprivreda R.H. 1. 1990 predlaga zaprtje rudnika, ki gre medtem v stečaj. Podjetje vodi zelo sposoben direktor prof. Veljko Karabajić, ki podjetje potegne iz izgub tako da se stečaj prekine in podjetje uspešno deluje naprej do končnega zaprtja v letu 2000, kateremu je botrovala nizka cena premoga, pomanjkanje kadrov, težki pogoji izkopa, politika in še kaj.

V Istrskih premogovnikih v Labinu so delali pred in po 2. svet. vojni tudi številni slovenski rudarji in inženirji. Trboveljsko podjetje RGD je skupaj z Rudisom 10 let izvajalo rudarsko-gradbena podzemna dela. Rudarske reševalne čete SLO in HR so do zaprtja rudnika sodelovale na meddržavnih reševalnih vajah, ki so se končale z družabnimi srečanji, tako se je med rudarji SLO in HR rudnikov ustvarilo tovariško in prijateljsko ozračje, ki ga nekateri negujemo še dandanes, zato tudi organiziramo to srečanje, saj kot je znano rudarji zelo spoštujemo tradicijo.

Lep pozdrav in Srečno! – Sretno!

Zapisal: Matjaž Cerovac

Letuš, 01.06.2010